

WERELDORIËNTATIETEKSTEN LEZEN MET BEGRIP

In de taallessen draait het om taal en tijdens de aardrijkskunde, natuur of geschiedenislessen draait het om vakinhoud, maar wereldoriëntatie heeft taal nodig om de wereld begrijpelijk te maken en taal heeft inhoud nodig en dat kan wereldoriëntatie leveren. Dat moeten we toch kunnen integreren?

Wereldoriëntatie gaat over een wereld die niet altijd in het zicht is van leerlingen. De wereld van vroeger is verdwenen en aardrijkskunde is vaak letterlijk te ver van hun bed. Om de wereld van toen daar zichtbaar te maken gebruiken we beeldvormers in de les. Een beeldvormer is alles waarmee je leerlingen een beeld kan geven. Dit zijn dan niet alleen afbeeldingen, maar ook voorwerpen, een gastspreker, enz.

En hier ligt dé kans. Het creëren van een beeld van de wereld beoog je ook met begrijpend lezen. Je hebt een tekst echt begrepen wanneer je het leest op het niveau van het situatiemodel, dat houdt in dat je een beeld van de tekst hebt gecreëerd in je hoofd. Dus bij zowel wereldoriëntatie, als bij lezen met begrip werk je naar hetzelfde toe: leerlingen krijgen een scherper, breder en completer beeld.

WERKEN AAN HET BEELD VAN DE LEERLING

Stel... je geeft de les over het tapijt van Bayeux, zoals we in de vorige *Veerkracht* hebben beschreven. Dan zullen sommige kinderen al beelden over Noormannen in hun hoofd hebben. Misschien door een boek, door een tekenfilm of door een vakantie in Scandinavië.

Hoe zit het met je eigen beeld over de Noormannen? Zie je hun outfit voor je? Welk beeld heb je daarvan? In de geschiedenisdidactiek is het werken met beeldvormers zoals het tapijt van Bayeux belangrijk.

Alles wat je een (correct) beeld geeft van het verleden is te gebruiken. Dat kan een video zijn, een voorwerp, een verhaal maar natuurlijk ook een tekst.

En nu komen we bij taal. Die tekst moet dan natuurlijk wel beelden oproepen; een tekst moet niet alleen taalrijk maar ook beeldrijk zijn. En deze tekst kan schuren met het beeld dat leerlingen in hun hoofd hebben. Het mooie daarvan is dat leerlingen een cognitief conflict hebben en gaan nadenken.

Even terug naar je eigen beeld van de Noormannen. Mogelijk dat je in je hoofd koeienhorens op de helm plakt. Maar dat is een misconception. Kijk maar eens naar het tapijt van Bayeux. Koeienhorens op een helm ziet er misschien filmisch aantrekkelijk uit, maar zeg nou zelf...is het handig in de gevechten? In dit voorbeeld schuurt het beeld dat je hebt met het beeld dat het tapijt oproept. Elke bron of dat nou een tapijt of een tekst is, kan schuren met elkaar én met het beeld dat je hebt. Maar een tekst kan niet alleen schuren. Het kan ook het beeld verruimen, zoals de teksten hieronder over Vikingschepen.

Je zag de schepen al gebouwd worden op het tapijt van Bayeux, je ziet dat het veel werk is waarvoor veel tools worden gebruikt, je ziet de verschillende planken, het grote zeil, de drakenkop aan de boeg. Met de tekst vergroot je het beeld op een manier die niet snel door voorwerpen gedaan kan worden.

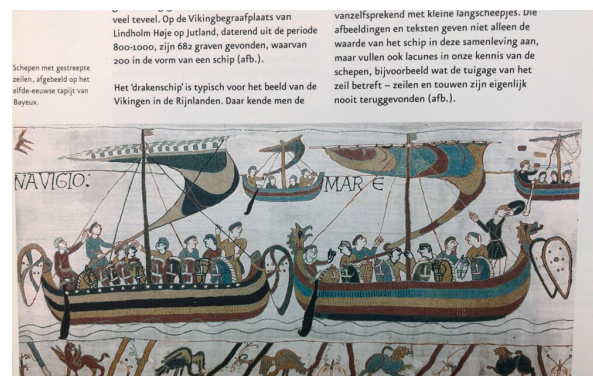
Een rijke, jeugdliteraire tekst over Vikingschepen vinden is een uitdaging. Voor kinderen kom je in eerste instantie terecht bij *De Vikingen! Verhalen over de Noormannen in Nederland* (2015) door Arend van Dam. In dat boek staat onder andere het voorleesverhaal 'Aanval op Dorestad' waarin verschillende drakars voorkomen. Op de plaatjes zijn boten te zien met ongeveer acht roeispanten aan elke kant. In de tekst staat dat er per dakar zeker vijftig

man aan boord is. De Vikingen beroven de stad en nemen allerlei waar mee en stoppen dat tussen de banken. Daarnaast nemen ze gevangenen mee. Dit roept vragen op: hoe kan dit? Hoe passen al die mensen op die boot? Hoe groot is die dan? Hoe snel kan zo'n schip? Kortom: een echte uitleg over het Vikingschip ontbreekt.

Die uitleg is bijvoorbeeld te vinden in *De Vikingen* (1998) door Anne Pearson. In dit boek zijn twee pagina's gewijd aan het Vikingschip. Het blijkt dat de meeste Vikingschepen tussen de zestien en achttien roeibanken hadden aan elke kant van het schip en in die banken of kisten konden de Vikingen spullen stoppen. In *Vikingen!* (2004) door Annemarieke Willemsen, wordt het Vikingschip ook wel een langschip genoemd. Waar het schip op het tapijt van Bayeux klein lijkt, zijn de schepen in werkelijkheid, volgens deze tekst, meer dan 25 meter lang. De grootste drakars waren wel meer dan 35 meter lang. Ze waren licht en liggen laag in het water, waardoor ze wendbaar en snel waren en overal goed aan konden leggen. Wanneer we het over langschepen en drakars hebben, bedoelen we het oorlogsschip van de Vikingen. Er zijn naast dit type schepen, meer soorten Vikingschepen, bijvoorbeeld een wat breder en zwaarder koopvaardijship, ook wel knörr genoemd (John Malam, *De Vikingen*, 2001, p. 23).

Door het gebruiken van deze teksten wordt het innerlijk beeld van het Vikingschip uitgebreid: er zijn blijkbaar meer soorten, het oorlogsschip wordt ook wel drakar of langschip genoemd, een drakar is heel lang, licht en wendbaar en er passen wel dertig man op; en zo komt er steeds meer informatie bij en komen er steeds meer vragen naar boven. Hoe zit het namelijk met de zeilen? Waarom zijn die vierkant en hoe werden die gebruikt? Hoe roeiden de Vikingen precies? En hoelang duurde zo'n tocht? Door het lezen van en praten over de teksten over Vikingschepen krijg je op veel van die vragen antwoord.

EEN STAPPENPLAN VOOR EEN LES WAARIN TAAL EN WERELDORIËNTATIE GEÏNTEGREERD IS

Er is vaak een behoorlijke kloof tussen de theorie en de praktijk van alle dag en om die kloof te dichten hebben we een checklist van vragen gemaakt als hulpmiddel voor een les wereldoriëntatie met taal geïntegreerd. De eerste stap is - zoals altijd - dat je de leerlingen motiveert voor de les die komen gaat en het oproepen van nieuwsgierigheid is daarbij van groot belang. Vervolgens is het belangrijk dat leerlingen niet opzoeken maar nadenken tijdens de les en zeker voor taal is de onderlinge interactie van belang. Tijdens de interactie gebruiken leerlingen de vaktaal waardoor de lesstof in het geheugen terecht zal komen.

Stap 1 Activeer de interesse

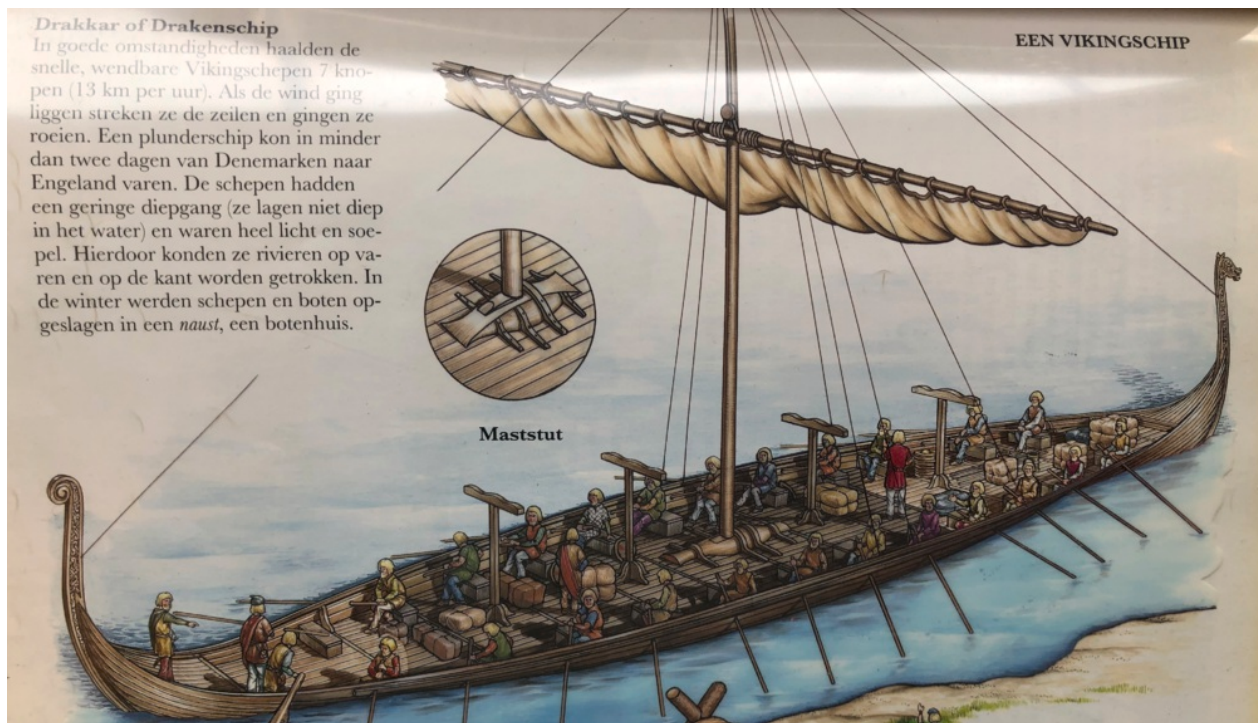
- hoe link ik de lesstof aan de wereld van de kinderen?
- waarmee kan ik verbazing, nieuwsgierigheid en emoties opwekken?
- welke beelden roepen de belangrijkste begrippen op?

Stap 2 Activeer het denken

- welke hoge orde denkvragen stel ik aan de leerlingen?
- hoe laat ik leerlingen verbanden leggen zodat het beeld completer wordt?
- waarmee verruim ik het beeld dat leerlingen over de belangrijkste begrippen hebben?

Stap 3 Activeer de interactie

- op welk moment laat ik leerlingen redeneren en argumenteren?
- met welke werkvorm ontstaat er interactie tussen de leerlingen?
- hoe laat ik leerlingen de belangrijkste begrippen actief gebruiken?

Voor je überhaupt aan de stappen kan beginnen, is het zaak om mooie teksten te vinden. Het vinden van een geschikte tekst is best een uitdaging. Een mooi startpunt is de website Canon van Nederland. Bij de verschillende tijdvakken en Canonvensters zijn vaak leestips opgenomen, waaronder boeken en websites. Daarnaast is afgelopen jaar de website rijketeksten.org gelanceerd. Daar is inmiddels het een en ander te vinden, maar deze online-collectie is logischerwijs nog lang niet compleet. Het vraagt van de leraar een gedegen kennis van jeugdliteraire non-fictie om rijke teksten te vinden die passend zijn bij het thema dat centraal staat. Er komen steeds meer prachtige informatieve boeken uit, het is handig om bij te houden wat er allemaal te verkrijgen is. En het is vooral erg leuk om al die prachtige teksten over wereldoriëntatie te mogen lezen en te gebruiken.

Dit is het derde artikel over geschiedenis en didactiek. In het eerste artikel werd uiteengezet wat het doel is van een geschiedenisles. Waar moet je aan denken en hoe geef je een goede geschiedenisles vorm? In het tweede artikel werd behandeld hoe leerlingen de geschiedenis construeren door te kijken naar bronnen. De bron, de beeldvormer, helpt daarbij door details te geven die het innerlijk beeld van de leerling verbreedt en verdiept. Centraal stond het tapijt van Bayeux.

En tot slot in dit artikel het werken met teksten tijdens een les geschiedenis en de waarde die deze bronnen kunnen hebben.

MEER WETEN?

Mocht je meer willen weten over geschiedenisdidactiek en de integratie van taal en wereldgericht onderwijs, neem dan gerust contact met ons op via r.meijer@kpz.nl of b.bruins@kpz.nl.

BRONNEN

- Van Dam, A. (2015). *De Vikingen! Verhalen over de Noormannen in Nederland*. Van Holkema & Warendorf
- Pearson, A. (1994). *De Vikingen*. (Serie: *Kijk op het verleden*). De Lantaarn
- Malam, J. (2001). *De Vikingen*. (Serie: *Sporen uit het verleden*). Ars Scribendi BV
- Willemsen, A. (2004). *Vikingen! Overvallen in het stroomgebied van Rijn en Maas, 800-1000*. Uitgeverij Thoth

OVER DE AUTEURS

Ron Meijer is hogeschooldocent geschiedenis op Hogeschool KPZ. **Boukje Bruins** is hogeschooldocent taal en is verbonden aan het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ.